

Theo Hettema

Hoe en waarom

Verschenen in Theologisch Debat 8 nr. 2 (juni 2011) 63-64.

De theodiceevraag – hoe kunnen we het bestaan van een almachtige, goede God rijmen met het bestaan van het kwaad – krijgt bij Bert van Veluw de plaats die haar toekomt, in een gedegen theologische studie die, zij het soms wat schools, de vraag van het kwaad in allerlei facetten uiteenzet. Daarmee is het boek een goede studie voor de predikant die gerichte studietijd (voorheen studieverlof) wil geven aan een fundamenteel systematisch-theologisch onderwerp.

Traditioneel wordt in de filosofie het kwaad onderscheiden in natuurlijk kwaad (dat mensen ondergaan door de krachten van de natuur), moreel kwaad (dat mensen elkaar aandoen) en metafysisch kwaad (het lijden dat gelegen is in de eindigheid en beperktheid van de mens). Na de inleiding behandelt de auteur het morele kwaad, met daarin de grote vraag naar de vrije wil van de mens. Het morele kwaad is een feit waarvoor God niet aansprakelijk te stellen is (free-will-defence). Ligt dat anders voor het natuurlijke kwaad? Ook daarvoor houdt Van Veluw God niet verantwoordelijk. In verschuivende aardkorsten en roofdieren ligt nog geen kwaad 'zolang er maar geen menselijke slachtoffers vallen' (420). Dat er wél slachtoffers vallen komt door het leven na de zondeval, toen de mensen onverantwoord gingen leven en ook steeds talrijker werden. 'De natuur is goed geschapen. Alle kwaad is moreel van aard' (421). Dat de zondeval een feit is dat zich laat verenigen met de aard van de biologische, zelfs evolutionistische werkelijkheid, vormt de hoofdmoot van het betoog en is duidelijk het gedeelte waar de auteur studieuze vreugde aan beleefd heeft.

Ondanks de beoogde algemeengeldigheid blijft er in het hele betoog voor mijn iets fideïstisch zitten. De erkenning dat het de *Bijbelse* God is die de mens in vrijheid scheidt en dat er een historisch feit in een paradijs in Eden geweest is, blijven geloofskeuzes, die niet uit de aard van de werkelijkheid zijn af te leiden. Een formulering als op p. 128 verraadt dit door de auteur ongewilde fideïsme: '...waarom er ... toch nog zo veel goeds in de wereld is. De gelovige mag zeggen dat dat komt, omdat God zijn schepping niet loslaat.' Verder: als alle kwaad uiteindelijk moreel kwaad is, valt er volgens mij een heel blikveld weg uit het denken over het kwaad, namelijk het gebied van het metafysisch kwaad, dat bij Van Veluw slechts zijdelings ter sprake komt. Met dat metafysische kwaad heeft de filosofische traditie een instrumentarium gehad om een breedte van het kwaad te benoemen die in dit boek wegvalt. Door de toeschrijving van het kwaad aan de mens wordt het kwaad vooral tot een praktisch-ethisch probleem gemaakt (430). Dat deed me denken aan een boekje van Paul Ricoeur, *Het kwaad: een uitdaging voor de filosofie en de theologie*, waarin Ricoeur betoogt dat het kwaad vraagt om theoretische reflectie, daarna ethiek maar vervolgens ook spiritualiteit. Die denkmodus valt bij Van Veluw weg. Een leven van dankbaarheid als werk van de Heilige Geest komt in de slotzin van het boek uit de lucht vallen. Met een goed doordachte pneumatologie had de free-will-defence wellicht een heel andere lading gekregen. Wat zou dan de uitkomst van het betoog zijn geweest?

De praktische theologie heeft een eigen omgang met de vraag van het kwaad, die zich in de context van het justitiepastaat extra prangend voordoet. Wordt van de pastor gevraagd een lieve en vergevende God te presenteren, moet hij/zij namens God Bijbelse gerechtigheid eisen, de straf van de rechter nog eens overdoen of zuiverende rituelen voltrekken? Rond die vragen is de opbrengst van een aantal studiedagen samengebracht in een alleszins lezenswaardige bundel, waarin justitiepastores zich over de gegeven vragen buigen. Pastorale psychologie, Bijbelse theologie (met een fraai exposé over Psalm 80) en filosofie werken hier samen in een presentatie die mij volop aan het denken heeft gezet. Als ik al kritische opmerkingen heb, dan zij het twee kanttekeningen. Ten eerste lijkt de titel een narratief-hermeneutische benadering van het justitiepastaat te suggereren, terwijl er in feite diverse methodieken gepresenteerd worden. Ten tweede zijn alle reflecties geschreven vanuit het standpunt van de pastor: hoe moet de pastor handelen in een setting waarin het kwaad ter sprake komt? De reflectie zou erbij winnen wanneer die setting als een totale situatie werd beschouwd, waarin ook andere perspectieven (die van de pastorant, van het systeem, van de

maatschappij) methodisch aan bod zouden komen. Maar dat zijn slechts kanttekeningen bij een bundel die voor pastores in allerlei vormen van pastoraat lezenswaardig is.

A.H. van Veluw, *Waar komt het kwaad vandaan? Over God, schepping, evolutie en de oorsprong van het kwaad*, Uitgeverij Groen, Heerenveen 2010, ISBN 978 90 5829 996 3, € 29,95.

Theo de Wit e.a., *Van kwaad verhalen. Context en praktijk van het justitiepastoraat*, Publicatiereeks van het centrum voor justitiepastoraat/ Wolf Legal Publishers, Tilburg/Kampen, 2010, ISBN 978 90 5850 578 1, € 16,00.